

IFRS” HOMLI
KONFERENCIYA

CONFERENCE “GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC

TRENDS”

2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:
GLOBAL AND
NATIONAL
ECONOMIC
TRENDS

TASHKENT STATE
UNIVERSITY OF ECONOMICS

ЙЎНАЛИШ: ГЛОБАЛ
ИҚТИСОДИЁТНИ
РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ
ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА
ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАР
“Глобал ва миллий
иқтисодий трендлари”

ERENCE

19-20
OCTOBER

ФОРУМ

PARALLEL CONFERENCES
“NEW2AN, ICFNDS
AND ICDSIS”

2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:
GLOBAL AND
NATIONAL
ECONOMIC
TRENDS

NEW2AN, ICFNDS AND ICDSIS”

CONFERENCE
“IFRS”

GLOBAL
ECONOMIC
TRENDS”
2nd FORUM OF
DEVELOPMENT
STRATEGY:
GLOBAL AND
NATIONAL

“IFRS”

HOMLI

МЛМ
ИЦМЯ

2nd FORUM
DEVELOPMENT
STRATEGY:

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

2023

ILMIY ELEKTRON JURNAL MAXSUS SON

ФОРУМ

19-20 OCTOBER

PARALLEL CONFERENCES
“NEW2AN, ICFNDS
AND ICDSIS”

РАҚАМЛИ ИҚТИСО
АХБОРОТ ТЕХНОЛ
ВА ТАЪЛИМНИНГ
ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎН
“NEW2AN, ICFNDS,
номли параллель
конференциялар

- Macroeconomic Stability
- Social Welfare
- Human Capital
- Decent Employment
- World Economy
- Gender Equality
- Industry 4.0
- Sustainable Agriculture

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

<https://laboreconomics.uz>

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI 2023-yil Maxsus son

ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

laboreconomics.uz

“**Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali**” ilmiy elektron jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi (OAK) rayosatining 2023-yil 3-iyundagi 328/3-sonli qarori bilan ro‘yxatga olingan.
Muassis: “Mehnat iqtisodiyoti va inson kapitali” ilmiy maktabi.

Tahririyat manzili:

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko‘chasi, 49-uy.

Elektron manzil: ilmiymaktab@gmail.com

Jurnal web-sayti: www.laboreconomics.uz

Bog‘lanish uchun telefonlar:

+998 (99) 881-86-98.

TOSHKENT-2023

EDITORIAL BOARD | TAHRIRIYAT KENGASHI

Tahririyat Kengashi raisi: (Chairman of the Editorial Board)

Abdurahmanov Qalandar Xodjayeovich, O‘zFA akademigi

Tahririyat Kengashi a‘zolari: (Members of the Editorial Board)

Toshqulov Abduqodir Hamidovich,
i.f.d., prof.

Yusupov Axmadbek Tadjiyevich,
i.f.d., prof.

Sharipov Kongratboy Avezimbetovich,
t.f.d., prof

Raifkov Kudratilla Mirsagatovich,
i.f.d., prof

Xalmuradov Rustam Ibragimovich,
i.f.d., prof

Umurzakov Baxodir Xamidovich,
i.f.d., prof.

Nazarov Sharofiddin Xakimovich,
i.f.d., prof.

Jumayev Nodir Xasiyatovich,
i.f.d, prof.

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna,
i.f.d., prof.

Eshov Mansur Po‘latovich,
i.f.d., prof.

Zokirova Nodira Kalandarovna,
i.f.d.. prof.

Xudoyberdiyev Zayniddin Yavkachevich,
i.f.d., prof.

Muxiddinov Erkin Madorbekovich,
i.f.f.d., (PhD)

Xolmuxammedov Muhsinjon Murodullayev,
i.f.n., dots.

Amirov Lochinbek Fayzullayevich,
i.f.f.d., (PhD), dots.

G‘oyipnazarov Sanjar Baxodirovich,
i.f.f.d., (PhD), dots.

Shakarov Zafar Gafarovich,
i.f.f.d., (PhD)

Jamoatchilik Kengashi a‘zolari:
(Community Council members)

Bred Bodenzauzen (AQSh)

Jon Ankor (Buyuk Britaniya)

Odegov Yuriy Gennadevich
(Rossiya Federasiyasi)

Keynz Miller (AQSh)

Sung Dong Ki (Koreya Respublikasi)

Masato Xivatari (Yaponiya)

Gerxard Feldmayer (Germaniya)

Eko Shri Margianti (Indoneziya)

Ahmed Mohamed Aziz Ismoil (Misr)

Rohana Ngah (Malayziya)

Sharifah Zanniyerah (Malayziya)

Teguh Dartanto (Indoneziya)

Nur Azlinna (Saudiya Arabistoni)

Muhammed Xoliq (Pokiston)

Alisher Dedaxonov (Toshkent)

Mas‘ul muxarrir (Editor-in-Chief):

G‘oyipnazarov Sanjar Baxodirovich

Veb-administrator (Web admin):

Musayev Xurshid Sharifjonovich

MUNDARIJA (CONTENTS)

MEHNAT BOZORI VA MEHNAT MUNOSABATLARI

Q.X. Abdurahmonov S.B. G'oyipnazarov	Сунъий интеллектни жорий этиш натижасида меҳнат бозоридаги ўзгаришлар	6–12
R.I. Nurimbetov A.M. Ismailov	O'zbekiston iqtisodiyoti tarmoqlari rivojlanishi va aholi bandligini manfaatdorlik indeksi asosida baholash	13–21
N.T. Shayusupova S.S. Amirdjanova	Прогнозирование макроэкономических показателей роста экономики и занятости населения республики	22–29
I.A. Bakiyeva	Тошкент вилоятида ишсизларни замонавий касб-ҳунарга ўқитишни самарали ташкил этиш йўллари	30–34
S.I. Sotnikova	Наемный труд: институциональные эффекты неравновесной экономики .	35–41
A.S. Usmanov M.A. Bahridinova	Qashqadaryo viloyatida bandlikning tarmoq tuzilishidagi o'zgarishlar va uning aholi turmush farovonligiga ta'siri	42–48
X.F. To'xtayeva	Туристик хизматлар бозорида бандликни тартибга солиш ва бошқариш бўйича илғор хорижий тажрибалар	49–56
B.Z. Ganiyev	O'zbekiston hududlarida bandlikning iqtisodiy o'sishga nisbatan elastikligi tahlili	57–61

INSON RESURSLARINI BOSHQARISH

S. Sotnikova N. Sotnikov	Ecology of the employee's career based on the concept of time management .	62–70
A.N. Turayev B.B. Suvonov	Направления развития анализа затрат труда в хозяйствующих субъектах	71–76
B.B.Suvonov	Зарубежный опыт анализа показателей затрат труда в хозяйствующих субъектах	77–82
Z.M. Xasanova	Enhancing economic education and human resources management: a study of innovative approaches in Uzbekistan's higher education institutions	83–91
R.R. Oqmullayev	Инсон ресурсларини бошқариш — олий таълим муассасаларининг глобал рақобатбардошликка эришиш омили	92–102
B.B. Mardonov	Xizmat ko'rsatish sohasida kadrlar salohiyatini baholash	103–108
M.Sh. Xaydarova	Использование искусственного интеллекта в управлении человеческими ресурсами	109–123

INSON KAPITALI

A. Zikriyoyev D. Khojamqulov M. Raimjanova N. Turayev A. Abdullayev	Human capital development in the context of health and safety regulation: policy analysis in construction industry	124–138
A. Zikriyoyev M. Farmonova Ch. Keldiyorova D. Nekboyev O. Murodova	Orientation / induction day as a remedy for human capital investment at higher education	139–150
A.S. Boltayev Y.M. Otaboyev	The impact of health and education expenditure on economic growth in case of Uzbekistan	151–163
O.A. Eshbayev	Strategic integration of emerging technologies in engineering education: a holistic approach to cultivate human capital for the digital economy	164–169

A.O. Jumanov R.A. Omirzakov	Innovative environmental education in higher education: fostering sustainable mindsets for a greener future	170–175
I.Sh. Khadjiyeva	School climate quality and education quality: evidence from 15 worst performing nations at PISA 2018	176–187
M.O. Kurolov	Leveraging digital healthcare marketing strategies to enhance social welfare through human capital development	188–192
M. Numanova F. Khakimov	Priorities for the development of national human capital in the economy	193–198
M.X. Xo‘jayeva	Properties of innovative activity in the education system of Uzbekistan	198–203
H.T. Yaxshiyev	Mehmonxona hamda restorani biznesi faoliyati tushunchasi va mohiyati	204–206
X.B. Nasriddinov	O‘quvchilarning kreativ fikrlashini rivojlantirishda ta‘lim metodlaridan foydalanish	207–210
Sh.Y. Sharobiddinov	Investing in human capital: a comparative analysis of democratic and authoritarian regimes	211–220
Z.M. Xasanova	Comparative analysis of innovative education management strategies for economic education and green development: lessons from foreign countries	221–228
S.R. Xolbayeva	Трансформация системы подготовки кадров в целях повышения эффективности функционирования человеческого капитала в экономической системе	229–238
INSON TARAQQIYOTI		
Sh.U. Jo‘rayeva	Socio-economic significance and analysis of the standard of living of the population	239–244
N.M. Khazratkulova	The impact of inter-budgetary relations on regional growth and the standard of living of the population of the regions (on the example of the republic of Uzbekistan)	245–250
KAMBAG‘ALLIKNI QISQARITRISH		
G.Q. Abduraxmonova M.X. Fayziyeva Sh.Q. Xoliyorova	O‘zbekiston davlat ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlashda raqamli rivojlanishning o‘rni	251–261
GENDER TENGLIK		
G.Q. Abruraxmonova N.U. Khalimjonov	Gender inequality in labour market	262–268
MUNOSIB MEHNAT		
Sh.X. Raxmatullayeva	Milliy korxonalarda mehnat samaradorligining muhim ko‘rsatkichlarini baholash tizimini imkoniyatlari	269–275
Z.U. Usmonov	Ko‘zi ojiz shaxslarni ish bilan ta‘minlashning obyektiv zarurligi	276–283
TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISH		
L.F. Amirov	Современные тенденции развития аграрного сектора Республики Узбекистан	284–293
I. Khotamov A. Kasimov Y. Najmiddinov G. Yuldashev	The current importance of alternative energy and renewable energy in Uzbekistan	294–317
Z.T. Abdurakhmanova	Factors affecting sustainable agriculture and food production in Uzbekistan	318–328
J.X. Ishanov	Determination of hydraulically acceptable length of drip irrigation pipe	329–334

U.Sh. Duskobilov	Influence of monetary policy instruments on macroeconomic stability during the transition to inflation targeting in Uzbekistan	335–342
Sh.D. Ergashkhodjayeva E.Y. Khojiyev	The EU’s generalised system of preferences: impact on foreign trade of domestic products	343–348
O.A. Eshbayev	Exploring synergies: redefining engineering education management for industry 4.0 in the digital economy era	349–354
H.B. Haydarov	O‘zbekistonda makroiqtisodiy barqarorlikni ta’minlashda xorijiy investitsiyalarning tutgan o‘rni	355–361
M.R. Khidirova	Improving the efficiency of corporate governance based on the modeling of agricultural machinery enterprises	362–369
B.N. Ishniyazov	Analysis of the activities of innovation of the agricultural sector of our country	370–374
N.N. Ismoilov	Implementing SDGS (sustainable development goals) in small business entities	375–380
N.S. Karimova	O‘zbekistonda klasterlar faoliyatini tashkil etish mexanizmi	381–385
M.R. Khayitova	The essence of green loans in a global unstable environment	386–391
S.B. Maxmudov	Milliy iqtisodiyotda eksport amaliyotiga ta’sir etuvchi omillarni ekonometrik tahlilini baholash	392–401
Y.F. Najmiddinov	Initial efforts to develop green energy and green growth in Uzbekistan	402–407
Ch.G. Nosirova	Developing sustainable pathways for textile product exports: a green strategy approach to enhance social welfare	408–415
N. Khalimjonov P. Allayarov	The gravity trade model for Uzbekistan	416–424
D. Usmonova	Evaluating the role of marketing strategies in fostering the growth of viticulture enterprises for achieving sustainable agricultural development	425–431
МАКРОИҚТИСОДИЙОТ		
A. Valiyeva	Assessing the impact of sustainable agricultural practices on legume market dynamics: a comprehensive marketing research analysis	432–440
V.K. Yarashova	The mutual influence of transport on macroeconomic indicators in Uzbekistan	441–447
M.S. Yusupov G.T. Ismoilova	Oziq-ovqat mahsulotlari ishlab chiqarish zanjirida agrosanoat klasterlarining ahamiyati va rivojlantirish imkoniyatlari	448–459
M.T. Abdurahmanova M.M. Ismailova	Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишнинг хориж тажрибасини такомиллаштириш	460–465
N.B. Achilova	Сущность и значение национального брендинга стран в условиях глобализации	466–474
J.N. Bayisbayev	Мамлакатимизнинг тадбиркорлик субъектларини ижтимоий фаолиятини қўллаб-қувватлашдаги иштироки	475–481
A. Valiyeva	Оценка роли устойчивых методов ведения сельского хозяйства в повышении конкурентоспособности рынков бобовых: глобальный маркетинговый анализ	482–490
F.R. Bobobekov	Мақроқиқтисодий барқарорлик шароитида факторингга таъсир этувчи омиллар	491–497
D.B. Xajiyev	Даромадларни қайта тақсимлаш жараёнларини тартибга солишнинг фискал воситалари	498–504

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА ЕР РЕСУРСЛАРИДАН САМАРАЛИ ФОЙДАЛАНИШНИНГ ХОРИЖ ТАЖРИБАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Абдурахманова Муқаддас Тохтасиновна

Ориентал университети,
Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори.

Исмаилова Махбуба Мирхалиловна

Ориентал университети,
Иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори.

Аннотация. Ушбу мақолада қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишнинг хорижий тажрибаси кўриб чиқилди. Қишлоқ хўжалиги кўплаб мамлакатларда озиқ-овқат хавфсизлиги ва барқарор ривожланишни таъминлашда муҳим рол ўйнайди. Ушбу соҳада ер ресурсларидан самарали фойдаланиш дунё аҳоли сонининг ортиши ва иқлим шароитининг ўзгариши натижасида тобора долзарб бўлиб бормоқда. Мақолада турли мамлакатларда ердан ресурсларидан фойдаланишни оптималлаштириш бўйича қўлланиладиган илғор усул ва амалиётлар, шу жумладан қишлоқ хўжалигини бошқаришнинг замонавий усуллари, инновацион технологиялардан фойдаланиш, экологик жиҳатлар ва ердан барқарор фойдаланишга асосланган ёндашувлар таҳлил қилинган.

Калит сўзлар. Қишлоқ хўжалиги, ер ресурслари, озиқ-овқат хавфсизлиги, хорижий тажриба, қишлоқ хўжалиги бошқаруви, инновацион технологиялар, тартибот усуллари, экологик муаммолар, бошқарув органлари.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ОПЫТА ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

Абдурахманова Муқаддас Тохтасиновна.

Восточный университет, PhD

Исмаилова Махбуба Мирхалиловна.

Восточный университет, PhD

Аннотация. Данная статья рассматривает зарубежный опыт эффективного использования земельных ресурсов в сельском хозяйстве. Сельское хозяйство играет ключевую роль в обеспечении продовольственной безопасности и устойчивого развития многих стран. Эффективное использование земельных ресурсов в этом секторе становится все более актуальным в условиях растущей мировой популяции и изменяющихся климатических условий. В статье анализируются передовые методы и практики, применяемые в различных странах для оптимизации использования земель, включая современные методы сельскохозяйственного управления, применение инновационных технологий, учет экологических аспектов и подходы к устойчивому землепользованию.

Ключевые слова. сельское хозяйство, земельные ресурсы, продовольственная безопасность, зарубежный опыт, сельскохозяйственное управления, инновационные технологии, методы регулирования, экологические аспекты, органы управления.

IMPROVEMENT OF FOREIGN EXPERIENCE OF EFFECTIVE USE OF LAND RESOURCES IN AGRICULTURE

Abdurakhmanova Muqaddas Tokhtasinovna

Oriental University, PhD

Ismailova Makhbuba Mirkhalilovna

Oriental University, PhD

Annotation. This article explores international experiences in the effective utilization of land resources in agriculture. Agriculture plays a pivotal role in ensuring food security and sustainable development in many countries. Efficient land resource management in this sector becomes increasingly pertinent in the face of a growing global population and changing climatic conditions. The article examines cutting-edge methods and practices employed in various nations to optimize land usage, including modern agricultural management techniques, the application of innovative technologies, consideration of ecological aspects, and approaches to sustainable land utilization. The international experience presented in this article can serve as a source of inspiration and practical recommendations for countries striving to enhance the efficiency of their land resources in agriculture.

Keywords. Agriculture, land resources, food security, international experience, agricultural management, innovative technologies, regulatory methods, ecological aspects, governing bodies.

Кириш:

Жахон амалиёти таҳлилига кўра, ер ресурсларидан фойдаланиш ҳар қандай мамлакат иқтисодиётида ижтимоий-иқтисодий барқарорликни таъминлашнинг устувор йўналишлари қаторига киради. Жумладан, мамлакатлар ҳукумати томонидан қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланишнинг ҳуқуқий-институционал асосларини шакллантириш, қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланишни давлат томонидан тартибга солиш, қишлоқ хўжалиги фаолияти билан шуғулланувчи иқтисодий субъектларнинг ердан фойдаланиш бўйича ҳуқуқ ва мажбуриятларини белгилаш, ер тузиш каби масалалар жаҳон иқтисодиёти ривожланишининг турли босқичларида амалга ошириладиган ижтимоий-иқтисодий чора-тадбирларнинг ажралмас қисми сифатида баҳоланиб келган. [9] Бу турдаги чора-тадбирларни амалга оширилиши натижасида мамлакатларда ички ижтимоий-иқтисодий сиёсатнинг барқарорлигини, мамлакат ҳудудларининг ўзаро мутаносибликда ривожлантириш билан биргаликда ер майдонларини ўзлаштириш ва улардан қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари етиштиришда самарали фойдаланишга эришилган. [1]

БМТнинг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти маълумотларига кўра, жаҳон қишлоқ хўжалигида қишлоқ хўжалиги экинларини экиш ва чорвачилик соҳасида фойдаланиладиган ер ресурсларининг умумий ҳажми 2021 йилда 4 750 млн. гектарни ташкил этади. Жумладан, мазкур ер ресурслари таркибида вақтинчалик ва доимий экин майдонлари 1 500 гектардан ортиқ ҳудудда жойлашган бўлса, ўтлоқ сифатида доимий фойдаланиладиган ер ресурсларининг ҳажми қарийб 3 300 млн. гектарни ташкил этади.

1-жадвал

2000-2021 йилларда жаҳон қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланишдаги таркибий ўзгаришлар

Ер ресурслари категорияси	2000 й.	2021 й.	Ўзгариш (+/-)
Яйловлар сифатида доимий фойдаланиладиган ер ресурслари майдони	3 387	3 196	-191
Ҳайдаладиган экин майдонлари (вақтинчалик экин экиладиган ерлар)	1 359	1 383	+24
Доимий экин экиладиган ерлар	134	170	+36
Қишлоқ хўжалиги экинлари экиладиган ерлар (ҳайдаладиган ерлар ва доимий экинлар экиладиган ер ресурслари)	1 493	1 556	+63
Қишлоқ хўжалиги ерлари (барча экин ерлари ва доимий яйловлар)	4 880	4 752	-128
Суғориш учун жиҳозланган ер ресурслари	289	342	+53
Ўрмон ерлари (0,5 гектардан ортиқ дарахтларнинг баландлиги 5 метрдан узунроқ ва 10 фоиздан ортиқ соябон билан қопланган ер ресурслари)	4 158	4 064	-94
Бошқалар	3 968	4 188	+220

Манба: муаллиф томонидан ишлаб чиқилди

► **Makroiqtisodiyot**

1-жадвал маълумотлари таҳлиliga кўра, 2000 йилга нисбатан баҳоланганда, бугунги кунда жаҳон қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ер ресурслари ҳажми деярли ўзгариши қолган. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, 2000-2021 илларда жаҳон қишлоқ хўжалигида доимий ва суғориладиган экин майдонлари ҳажми ортиб, чорвачиликда фойдаланиладиган доимий ўтлоқлар ҳажми сезиларли даражада камайган. Шу билан биргаликда, глобал иқлим ўзгариши қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ер ресурсларининг техник хусусиятларига ўз таъсирини кўрсатади. Тупроқлар иқлим ўзгариши жараёнининг муҳим омили (регулятор) ҳисобланади. Анъанавий қишлоқ хўжалигида тупроқ ҳали ҳам карбонат ангидрид чиқиндиларининг манбаи бўлиб қолмоқда, аммо қишлоқ хўжалигини сақлаш амалиёти тупроқ органик углеродини йўқотишни тўхтатишга ёрдам беради. [2] Торф тупроқларининг деградацияси ва қуриши атмосферага катта миқдордаги углерод массасини чиқаришга олиб келади. 1997 йилдан 2021 йилгача қуриган ҳижоб ёнғинлари глобал ёнғин билан боғлиқ чиқиндиларнинг тахминан 4,0 фоизини ташкил этди. Баъзи қишлоқ хўжалиги амалиётлари, шунингдек, карбонат ангидридга қўшимча равишда тупроқдан бошқа иссиқхона газларини чиқаришга олиб келади ва иқлим ўзгариши бу муаммони янада кучайтиради.

Мавзуга оид адабиётлар таҳлили.

А.В. Мерзляк тадқиқотлари натижаларига кўра, [4] бугунги кунда турли мамлакатлар қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш жараёнлари давлат томонидан тартибга солиш шакллариининг ўзаро фарқланиши сабаблари қуйидагиларда ўз аксини топади:

- аҳолининг ер ресурслари билан таъминланганлик даражаси;
- мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлиги ҳолати;
- мамлакат ҳудудидаги табиий-экологик шарт-шароитлар;
- мамлакатда урбанизация жараёнларининг интенсивлиги ва ҳ.к.

Иқтисодчи олим Д.А. Ламперт [5] тараққий этган мамлакатлар қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш амалиётини таҳлил қилиш асосида ер ресурсларидан фойдаланишнинг АҚШ (англосаксон) ва Европа (континентал) моделларини ажратиш кўрсатади. Ушбу икки моделнинг ўзига хос хусусиятлари қуйида келтирилган 2-жадвалда келтириб ўтилди.

2-жадвал

Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш моделлари

Модел	Ўзига хос хусусияти	Модел амал қилаётган мамлакатлар
АҚШ (англосаксон)	- маҳаллий ўзини ўзи бошқаришнинг юқори даражадаги автономлиги; - сайланиши; - фуқароларнинг устидан назорати; - давлат органлари шаклида маҳаллий маъмуриятларнинг йўқлиги.	АҚШ, Канада, Буюк Британия, Австралия, Ҳиндистон, Янги Зеландия
Европа (континентал)	- маҳаллий ўзини ўзи бошқаришнинг автономлиги даражасининг чекланганлиги; - маҳаллий бошқарув органларининг давлат бошқаруви билан ўзаро алоқадорлигининг юқори даражасининг	Европа Иттифоқи мамлакатлари, Лотин Америкаси ва Яқин Шарқ

Манба: муаллиф томонидан ишлаб чиқилди

XXI асрда иқтисодий адабиётда амалга оширилаётган илмий тадқиқотларда қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишга бағишланган илмий тадқиқотларга тобора устуворлик қаратилиб келинмоқда. Жаҳон амалиёти таҳлиliga кўра [11], ҳеч бир тараққий этган мамлакатда қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ер ресурсларини сотиш бўйича қатъий ўрнатилган чекловлар мавжуд эмаслиги кузатишимиз мумкин. Жумладан, АҚШ қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш бўйича амалдаги қонунчиликда ерларни

хусусийлаштиришга устуворлик қаратилган бўлса, Германия қишлоқ хўжалигида ер ресурслари савдоси бўйича ҳеч қандай мораториялар мавжуд эмас. Франция фуқаролик кодексида ҳам мамлакат фуқароларининг кўчмас мулк, жумладан қишлоқ хўжалиги субъектлари ўртасидаги ер ресурслари тижоратига оид муносабатлар давлат томонидан қўллаб-қувватланган ҳисобланади. Шу ўринда таъкидлаш жоизки, айрим Марказий ва Шарқий Европа мамлакатларида ер ресурсларини сотишда чайқовчиликка қарши мораторийлар мавжуд бўлиб, бу орқали қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг ўзига хос механизми шакллантирилган. Бундай механизмнинг энг самаралиси қисқа муддатли фойдадан олинган солиқ ва маълум даражада юридик ва жисмоний шахслар эгалик қилиши мумкин бўлган энг кўп ер майдонини чеклаш ҳисобланади. [10] Ушбу ҳолат тараққий этган мамлакатлар қишлоқ хўжалиги субъектлари томонидан ер ресурсларига эгалик қилиш бўйича бозор иқтисодиётининг салбий оқибатларини олдини олиш орқали давлат томонидан уларни қўллаб-қувватлашнинг ўзига хос механизми шаклланишидан далолат беради.

АҚШ қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш амалиёти таҳлилига кўра, қишлоқ хўжалигига ихтисослаштирилган мамлакат ҳудудларида қишлоқ хўжалигида фойдаланиш учун мўлжалланган ерларни сотиб олиш ҳуқуқига фақатгина фермер хўжаликлари эгалик қиладилар. Мамлакатнинг Марказий-Шарқий ҳудудларида жойлашган, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ишлаб чиқаришга ихтисослашган 13 та штатида қишлоқ хўжалиги соҳасидан бошқа соҳаларда хўжалик фаолияти юритувчи юридик шахсларга қишлоқ хўжалиги ерларини сотиб олишга рухсат этилмайди. [4] Ушбу ҳолат АҚШда қишлоқ хўжалигига ихтисослашган ҳудудларда ер ресурсларидан фойдаланиш бўйича манзилли дастурларга устуворлик қаратилганлигидан далолат беради. Шу билан биргаликда қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишни давлат томонидан қўллаб-қувватлашнинг бундай механизми қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг нархини кескин ошиб кетишини олдини олиш имконини беради. Яъни қишлоқ хўжалигида фойдаланиш учун мўлжалланган ер ресурслари савдосининг манзилли йўлга қўйилганлиги қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ер ресурслари нархларининг кескин ошиб кетишига йўл қўймайди.

Тадқиқот методикаси:

Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишнинг хориж тажрибаси бўйича мавжуд бўлган илмий тадқиқотларни, статистик маълумотларни ўрганиш ва иқтисодий жиҳатдан таққослаш ва таҳлил қилиш, мантиқий фикрлаш, илмий абстракциялаш, маълумотни гуруҳлаш, анализ ва синтез, индукция ва дедукция усулларида кенг фойдаланилган.

Таҳлили ва натижалар:

БМТнинг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти маълумотларига кўра, жаҳон қишлоқ хўжалигида қишлоқ хўжалиги экинларини экиш ва чорвачилик соҳасида фойдаланилаётган ер ресурсларининг умумий ҳажми 2021 йилда 4 750 млн. гектарни ташкил этади. [12] Жумладан, мазкур ер ресурслари таркибида вақтинчалик ва доимий экин майдонлари 1 500 гектардан ортиқ ҳудудда жойлашган бўлса, ўтлоқ сифатида доимий фойдаланиладиган ер ресурсларининг ҳажми қарийб 3 300 млн. гектарни ташкил этади.

3-жадвал

2000-2021 йилларда жаҳон қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланишдаги таркибий ўзгаришлар

Ер ресурслари категорияси	2000 й.	2021 й.	Ўзгариш (+/-)
Яйловлар сифатида доимий фойдаланиладиган ер ресурслари майдони	3 387	3 196	-191
Ҳайдаладиган экин майдонлари (вақтинчалик экин экиладиган ерлар)	1 359	1 383	+24
Доимий экин экиладиган ерлар	134	170	+36

► Makroiqtisodiyot

Қишлоқ хўжалиги экинлари экиладиган ерлар (ҳайдаладиган ерлар ва доимий экинлар экиладиган ер ресурслари)	1 493	1 556	+63
Қишлоқ хўжалиги ерлари (барча экин ерлари ва доимий яйловлар)	4 880	4 752	-128
Суғориш учун жиҳозланган ер ресурслари	289	342	+53
Ўрмон ерлари (0,5 гетардан ортиқ дарахтларнинг баландлиги 5 метрдан узунроқ ва 10 фоиздан ортиқ соябон билан қопланган ер ресурслари)	4 158	4 064	-94
Бошқалар	3 968	4 188	+220

Манба: муаллиф томонидан ишлаб чиқилди

3-жадвал маълумотлари таҳлиliga кўра, 2000 йилга нисбатан баҳоланганда, бугунги кунда жаҳон қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ер ресурслари ҳажми деярли ўзгаришсиз қолган.[13] Шу ўринда таъкидлаш жоизки, 2000-2021 илларда жаҳон қишлоқ хўжалигида доимий ва суғориладиган экин майдонлари ҳажми ортиб, чорвачиликда фойдаланиладиган доимий ўтлоқлар ҳажми сезиларли даражада камайган. Жаҳон миқёсида 5670 миллион гектар ернинг биофизик ҳолати ёмонлашмоқда, шундан 1660 миллион гектар (29 фоиз) инсон фаолияти натижасида деградацияга учраган ерлардир. Қолган 4,026 миллион гектар табиий ёки антропоген жараёнлар таъсирида деградацияга учраган майдонлар қаторига киради. Деградацияга учраган эрларнинг қарийб ярми паст биофизик мақомга эга ва юқори биофизик мақомга эга бўлган ҳудудларга қараганда деградацияга кўпроқ сезгир. Тахминан 656 миллион гектар (дунёдаги биофизик жиҳатдан ёмонлашаётган эр майдонининг 12 фоизи) ўртача босим остида, бу инсоният деградациясини бошлаш учун этарли бўлиши мумкин. Ушбу ҳудудларнинг аксарияти ернинг антропоген деградациясига дучор бўлиши мумкин. Бу эса жаҳонда ер ресурсларининг қарийб 41 фоизи деградацияси антропоген деградация билан боғлиқ бўлиши мумкин, деган хулосага келиш имконини беради. [12]

БМТнинг Озиқ-овқат ва қишлоқ хўжалиги ташкилоти экспертлари томонидан халқаро миқёсда қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини баҳолаш мақсадида ўтказилган тадқиқотлар қуйидаги хулосалар олиш имконини беради:

- қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришда нисбатан кўп ёғингарчилик бўладиган ҳудудларда жаҳон қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг 60 фоизи етиштирилади. [3] Жаҳон қишлоқ хўжалигида фойдаланилаётган ер ресурсларининг таркиби бўйича таҳлил қилинганда, экин майдонларининг 80 фоизи, жумладан, суғориладиган ерларнинг 40 фоизи айнан ёғингарчилик нисбатан кўпроқ бўладиган ҳудудларда жойлашган;

- 2000 йилда бутун ер юзидаги шаҳарларнинг ҳудуди 0,5 фоиздан камроқ улушга эга бўлган бўлса, кейинги йилларда жаҳон мамлакатларида кичик, ўрта ва йирик шаҳарларни ташкил этилишининг кучайиши натижасида 2022 йилга келиб, дунё аҳолисининг қарийб 56 фоизи турли шаҳарларда истиқомат қилмоқда. Мазкур тенденциялар жаҳон қишлоқ хўжалигида унумдор ер ресурсларининг шаҳарлар ҳудудларига қўшилишига олиб келган ҳолда, қишлоқ хўжалигида ер ва сув ресурсларидан фойдаланиш амалиётига жиддий таъсир кўрсатмоқда;

- бугунги кунда қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишнинг яна бир муҳим сабабларидан бири, бу ер юзидаги тупроқларнинг қарийб 33,0 фоизи ўртача ёки кучли даражада деградацияга учраганлиги ҳисобланади;

- сўнгги йилларда ер юзида тупроқ эрозияси тобора кучайиб бориш тенденциясига эга бўлган ҳолда, ҳар йили жаҳонда ўрта ҳисобда 20-37 млрд. тонна тупроқнинг юқори қатлами тупроқ эрозияси сабабли олиб ташланмоқда. Ушбу ҳолат қишлоқ хўжалигида экинлар ҳосилдорлиги, тупроқнинг углерод, озуқа моддалари, сувни сақлаши ва айланиши каби хусусиятларига салбий таъсир кўрсатади. Жумладан, тупроқ эрозияси сабабли жаҳонда дон етиштиришнинг ўртача йиллик йўқотиш ҳажми 7-8 млн. тоннани ташкил этмоқда. [12]

Хулоса ва таклифлар:

Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланишнинг жаҳон амалиёти таҳлили қуйидаги илмий хулосаларни олиш имконини берди:

1. Тараққий этган мамлакатлар қишлоқ хўжалигида ҳудудлардаги тупроқларнинг техник хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда, қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини етиштиришга ихтисослаштириш устувор аҳамият касб этади;

2. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида ушбу соҳада хўжалик фаолияти юритаётган деҳқон ва фермер хўжаликларининг ерга нисбатан мулкчилик муносабатларини бозор компонентлари билан тўйинтириш, хусусийлаштириш орқали ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини оширишга эришилиши мумкин;

3. Қишлоқ хўжалигида фойдаланиладиган ер ресурсларини фақатгина деҳқон ёки фермер хўжаликларига арзон нархларда сотиш ёки улардан фойдаланганлик учун солиқ юкини камайтириш қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари нархларини кескин ортиб кетишини олдини олади;

4. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш бўйича деҳқон ва фермер хўжаликлари учун ажратилиши мумкин бўлган минимал ва максимал ер ҳудуди ҳажмининг ўрнатилиши, жумладан қишлоқ хўжалигида фойдаланиш учун мўлжалланган ер ресурсларини фақатгина ушбу соҳадаги тегишли билим, малакага эга бўлган фермер ва деҳқон хўжаликларига ажратилиши узоқ муддатли истиқболда қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш имконини беради.

Юқорида келтириб ўтилган ҳолатлар мамлакатлар қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан оқилона ва самарали фойдаланиш заруриятини уйғотади. Жумладан, мамлакатимиз қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида, ушбу соҳада жаҳон мамлакатларидан жамланган илғор, бой хориж амалиётини қиёсий таҳлил қилиш орқали республика қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланиш амалиётида ижодий фойдаланиш имкониятлари аниқлаш долзарб илмий ва амалий аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Абулқосимов Ҳ.П., Абулқосимов М.Ҳ. Ўзбекистон қишлоқ хўжалиги ерларидан унумли фойдаланиш масалалари. Иқтисод ва молия илмий журнали. № 9. 2015. 10-16 бетлар
2. Алтиев А. С. ер ресурсларидан фойдаланиш тизимини тартибга солиш механизмлари: монография. Т.: Фан-2018. – 123 б.
3. Махсудов М.Д. Ердан фойдаланишни тартибга солиш юзасидан ер ислоҳати. Scientific Progress. Vol. 2. Issue 1. 2021. pp. 234-246
4. Мерзляк А. В., Макеева Л. Н. Қишлоқ хўжалиги ерларини давлат томонидан бошқаришнинг хорижий тажрибаси. Давлат ва муниципал бошқарув бюллетени. № 1. – 2013. 134-140 б.
5. Ламперт Д. А. ривожланган мамлакатларда ер тузиш ва ер ресурсларини баҳолаш тизимлари.– 2014. 2 б.
6. Усманов Ю. Ердан фойдаланишни диверсификациялаш шароитида деградация ҳолатидаги суғориладиган ерларни тиклаш ва фойдаланишга киритиш. Scientific Progress. Vol. 2 | Issue 2 | 2021. – pp. 1347-1357
7. Усманов Ю. Ҳолати бузилган суғориладиган қишлоқ хўжалик ерларини тиклаш. Scientific Progress. Vol. 3 | Issue 2 | 2022. – pp. 729-735
8. Файзуллаев М.А. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан фойдаланишнинг географик хусусиятлари. Academic Research in Educational Science. Vol. 1 | Issue 4 | 2020. – pp. 276-279.
9. Султанов Б.Ф., Сайитмуродова Н.Б. Қишлоқ хўжалигида ер ресурсларидан самарали фойдаланишнинг ижтимоий аҳамияти. "O'zbekiston zamini" илмий-амалий ва инновацион журнал. № 3. 2020. 20-22-б.
10. Сусликов В. Н. Мулк ва ер муносабатларини ташкил етиш бўйича хорижий тажриба. /2006. № 6. 35-40 б.

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI

<https://laboreconomics.uz>

MEHNAT IQTISODIYOTI VA INSON KAPITALI 2023-yil Maxsus son

ЭКОНОМИКА ТРУДА И ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ

LABOR ECONOMICS AND HUMAN CAPITAL

laboreconomics.uz

Muharrirlar:

Yaxshiyev H.T.

Matxo'jayev A.O.

Musahhih:

Kamilova D.J.

Tehnik muharrir:

Mirzayev J.O'.

Litsenziya AI № 2537 08.02.2022 y. Bosishga ruxsat etildi 19.10.2023.
Qog'oz bichimi 60x84 1/8. Shartli bosma tabog'i 31,6. Raqamli bosma.
Adadi 50 nusxa. №16/10-2023 - sonli buyurtma.

“Zarafshon Foto” MCHJning matbaa bo'limida chop etildi.
100164, Toshkent sh., Mirzo Ulug'bek tumani, Shahriobod ko'chasi, 3-uy.

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS" 19-20 OCTOBER

1st DIRECTION: TRENDS AND PROSPECTIVE DIRECTIONS OF GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT.

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC

TRENDS"

19-20 OCTOBER 2023

TASHKENT STATE

UNIVERSITY OF ECONOMICS,

TASHKENT, UZBEKISTAN

ФОРУМ

ICFNDS and ICDSIS"

"NEW2AN,

Parallel conferences

CONFERENCE

DEVELOPMENT STRATEGY:

GLOBAL ECONOMIC TRENDS

"IFRS" ФОРУМ

TASHKENT STATE

UNIVERSITY OF ECONOMICS

ЎНАЛИШ: ГЛОБАЛ ИҚТИСОДИЁТНИ РИВОЖЛАНТИРИШНИНГ ТЕНДЕНЦИЯЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛИ ЎНАЛИШЛАРИ. "Глобал ва миллий иқтисодиёт трендлари" номли конференция

"IFRS" НОМЛИ КОНФЕРЕНЦИЯ

CONFERENCE "GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS"

PARALLEL CONFERENCES

"NEW2AN AND ICDSIS"

AND ICDSIS"

- Conditions for improvement
- Corporate Accounting
- Institutional problems
- Training personnel for the future
- Business environment
- Digital technologies

CONFERENCE

"GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TRENDS" 19-20 OCTOBER

100066, Toshkent shahri, Islom Karimov ko'chasi, 49-uy.

+998 99 881-86-98

ilmiymaktab@gmail.com

www.laboreconomics.uz

ФОРУМ

- Gender Equality
- Industry 4.0
- Sustainable Agricultural Development

- Digital
- Green
- Environmental
- Alternative
- Artificial